

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Методологія прикладних досліджень у
сфері міжнародних економічних відносин**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ
ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ОС «МАГІСТР»
СПЕЦІАЛЬНОСТІ
292 «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»**

Київ 2023

Укладач:

А.П. Румянцев – док. економ. наук, проф., проф.
кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних економічних відносин Факультету міжнародних відносин Національного авіаційного університету (протокол № 13 від 30 вересня 2023 р.)

Методологія прикладних досліджень у сфері міжнародних економічних відносин: методичні рекомендації до виконання практичних завдань / уклад.: А. П. Румянцев – К.: НАУ, 2023 – 10 с.

Містять плани практичних занять та рекомендації до їх підготовки, додаткові питання для самостійного опанування окремих теоретичних положень, індивідуальні творчі завдання, питання та завдання для самоконтролю, завдання для самостійної підготовки до модульної контрольної роботи, список рекомендованої літератури.

Для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 29 «Міжнародні відносини» спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» освітньо-професійної програми «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародний бізнес» денної форми навчання.

Плани практичних (семінарських) занять

Модуль I

«Теоретичні засади методології наукових досліджень»

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

Наука як сфера суспільної діяльності

План

1. Поняття, зміст та функції науки. Еволюція розвитку науки. Наукознавство — фундамент розвитку науки.
2. Класифікація наук. Інтеграційні процеси в сучасній науці як відповідь на потребу підвищення якості наукових досліджень про складні об'єкти, що динамічно розвиваються.
3. Науково-технічний потенціал в Україні. Особливості наукової творчості і підготовки наукових кадрів.

Література: [1]; [2]; [3]; [4]; [5]; [6]; [10]; [11]; [15].

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Теоретичні засади методології і логіки наукових досліджень

План

1. Поняття методології дослідження та її практичний зміст. Проблема як ключовий момент методології дослідження.
2. Методи наукових досліджень. Загальнонаукові та емпіричні методи. Логічні закони і правила проведення досліджень. Гіпотези та докази в наукових дослідженнях.
3. Системний підхід в наукових дослідженнях. Специфічні методи наукових досліджень в галузі МЕВ.

Література: [6]; [10]; [11]; [12]; [15]; [16].

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Єдність теорії та методології економічних досліджень

План

1. Зміст і структура наукового дослідження. Наукова проблема та її постановка, проблемна ситуація як передумова виникнення проблеми.
2. Діалектичний характер процесу економічних досліджень, його основні функції і принципи проведення.

Література: [6]; [7]; [8]; [9]; [10]; [11]; [12]; [15].

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Ціннісно-нормативний базис наукових досліджень у галузі міжнародних економічних відносин

План

1. Основні напрямки наукових досліджень у галузі міжнародних економічних відносин.
2. Соціокультурний компонент дослідження міжнародних економічних відносин.
3. Дослідження соціальних проблем, пов'язаних з розвитком міжнародних економічних відносин.

Література: [2]; [3]; [6]; [10]; [11]; [17]; [18].

Модуль 2

«Методологія проведення прикладних досліджень у сфері міжнародних економічних відносин»

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Планування і організація дослідницького процесу

План

1. Програма і план дослідження: структура, процедури і зміст.
2. Організація дослідницького процесу. Форми і чинники організації дослідження. Технології дослідження.
3. Наукові засади організації праці дослідників та їх робочих місць. Навчально-дослідницькі структури в сучасних компаніях.

Література: [6]; [10]; [11]; [13]; [15]; [16].

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

Інформаційне забезпечення наукових досліджень

План

1. Поняття «інформація»: сутність та її призначення в наукових дослідженнях. Класифікація інформації для наукових досліджень.
2. Економічна інформація та її джерела. Internet-технології — засіб інформаційного пошуку в наукових дослідженнях.
3. Методика роботи з літературними джерелами. Оцінка джерел фактичної інформації про об'єкт дослідження та їх характеристика

Література: [6]; [10]; [11]; [13]; [14]; [16]; [17].

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

Узагальнення результатів дослідження

План

1. Прийоми оброблення накопичених наукових фактографічних матеріалів. Підходи до узагальнення та систематизації емпіричних даних.
2. Розроблення та обґрунтування рекомендацій (проектних рішень).
3. Основні методичні підходи до визначення ефекту від розроблення і реалізації проектних рішень.

Література: [6]; [10]; [11]; [13]; [14]; [15]; [16].

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8

Оформлення і впровадження результатів дослідження та їх ефективність

План

1. Систематизація результатів наукової діяльності. Загальні вимоги до рукописів наукових праць: композиційна побудова, принципи рубрикації. Особливості наукової мови та етика цитування і використання наукових матеріалів.
2. Етапи впровадження наукових досліджень.
3. Ефективність наукових досліджень. Захист авторських прав та інтелектуальної власності.

Література: [1]; [2]; [3]; [4]; [5]; [6]; [10]; [11]; [17].

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України “Про наукову і науково-технічну діяльність” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1977-12>
2. Закон України “Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2623-14>
3. Закон України “Про інноваційну діяльність” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
4. Закон України “Про науково-технічну інформацію” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3322-12>
5. Постанова Верховної Ради України “Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/916-14>
6. Гетманцева Н.Д. Методологія наукових досліджень : [навч. посіб. для магістерських програм] / Н.Д.Гетманцева. – К. : КНЕУ, 2009. – 516 с.
7. Історія економічних учень: [підручник]: У 2 ч. Ч.1. / [В.Д. Базилевич,

- Н.І. Гражевська, П.М. Леоненко, Т.Г. Гайдай, О.П. Нестеренко, А.О. Маслов, Л.В. Вернигора]; за ред. В.Д.Базилевича. – 3-ге вид., випр. - К.: Знання, 2006. – 567 с. - (Класичний університетський підручник)
8. Історія економічних учень: [підручник]: У 2 ч. Ч.2. / [В.Д. Базилевич, Н.І. Гражевська, П.М. Леоненко, Т.Г. Гайдай, О.П. Нестеренко, А.О. Маслов, Л.В. Вернигора]; за ред. В.Д.Базилевича. – 2-ге вид., випр. - К.: Знання, 2006. – 575 с. - (Класичний університетський підручник)
 9. Кун Т. Структура научных революций. – М.: Прогресс, 1975.
 10. Методологія економічних досліджень : підручник / Л.І. Антошкіна, Д.М. Стеченко. — К. : Знання, 2015. — 311с.
 11. Мочерний С.В. Методологія економічного дослідження.-Львів: Світ, 2001. – 416 с.
 12. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. – М.: Прогресс, 1986.
 13. Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України. Український інститут науково-технічної і економічної інформації [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.uintel.kiev.ua/viewpage.php?page.id=606>
 14. Державний комітет статистики України [Ел. ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
 15. The Methodology of Economic Research By Aidan Kane [Эл. ресурс]. — Режим доступу <http://www.tcd.ie/Economics/assets/pdf/SER/1989/The%20Methodology%20Of%20Economic%20Research%20By%20Aidan%20Kane.pdf>
 16. The Global Knowledge Economy: and its implication for markets [Эл. ресурс]. — Режим доступу: <http://skyrme.com/insights/21gke.htm>
 17. BELSPO – Annual Report on Science and Technology Indicators for Belgium 2013 – January 2014. ресурсів [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.slideshare.net/GaldeMerkline/belspo-annual-report-on-science-and-technology-indicators-for-belgium-2013-january-2014>
 18. Культура имеет значение. Каким образом ценности способствуют общественному прогрессу. Под ред. Л. Харрисона и С. Хантингтона. (Lawrence Harrison, Samuel Huntington (eds.) Culture Matters: How Values Shape Human Progress. - New York: Basic Books, 2000.) - М.: Московская школа политических исследований, 2002, 320 с.

Методичні рекомендації з підготовки студентів до практичних (семінарських) занять

Починаючи вивчення курсу, дуже важливо усвідомити, що розвиток МЄВ в сучасних умовах характеризується певними особливостями, які є наслідком розвитку процесів науково-технічної революції, інтенсифікації міжнародних господарських зв'язків, глобалізації економічних процесів на інтернаціональному рівні.

До основних особливостей розвитку МЄВ належать:

1. Цілісність формування МЄВ в сучасних умовах. Це означає, що в наш час міжнародна економіка розвивається і може функціонувати як цілісний соціально-економічний організм.

2. Системність МЄВ. Ця особливість означає, що МЄВ розвиваються як система, що має ядро та органічно пов'язані з ним структурні елементи. В сучасному світі ядром МЄВ можна вважати Організацію Об'єднаних Націй, зокрема її економічні органи, такі як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк тощо. А як структурні, можна розглядати проаналізовані вище елементи.

3. Діалектичність МЄВ. Ця особливість означає, що розвиток МЄВ відбувається за рахунок розв'язання притаманних їм внутрішніх діалектичних протиріч. Вони мають місце як всередині ядра системи міжнародної економіки, в його структурних елементах, так і у взаємодії між ними.

4. Суперечливість МЄВ. Ця особливість фіксує конкретний стан розвитку взаємовідносин між найбільш розвиненими структурними елементами міжнародної економіки, які претендують на абсолютизацію свого пріоритету. Йдеться про суперечності, насамперед, між основними центрами міжнародної економіки, такими як США, Західна Європа, Японія.

5. Інтегративність МЄВ. Ця особливість означає, що у процесі розвитку МЄВ з'являються загальні закономірності. Вони властиві їх структурним елементам та світовому господарству як цілісному утворенню.

Розглянуті особливості МЄВ можна вважати загальними тенденціями їх розвитку в сучасних умовах. При цьому треба зазначити, що важливими передумовами функціонування МЄВ в таких напрямках є наявність певних факторів розвитку країн світу. Серед них необхідно виділити такі.

1. Науково-технічна революція. Це процес об'єднання революцій у науці та техніці. Науково-технічна революція зумовлює об'єднання зусиль країн світу з метою використання сукупного науково-технічного потенціалу світового співтовариства, в тому числі і в межах окремих країн.

2. Інтернаціоналізація господарського життя. Цей фактор об'єктивно передбачає всебічний розвиток господарських зв'язків між країнами світу і ґрунтується на постійному об'єктивному процесі розвитку продуктивних сил, економічних відносин у країнах світу.

3. Глобальні проблеми розвитку міжнародної економіки. Цей фактор означає, що зараз у світі існують проблеми, які об'єктивно не визнають національних кордонів. До таких глобальних проблем треба віднести:

- проблему війни і миру. Ця проблема означає, що не може бути іншої альтернативи загрозі світової війни, як мирне співіснування країн світу;
- екологічні проблеми. Ці проблеми мають особливе значення для нашої країни, яка зазнала шкоди внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- продовольча проблема;
- медична проблема;
- демографічна проблема;
- енергетична проблема;
- інформаційна проблема та інші.

Світовому господарству поряд із загальними особливостями притаманні й окремі конкретні риси, що характеризують його функціонування в сучасних умовах. До них треба віднести такі:

- зміни у структурі міжнародної економіки. Зокрема йдеться про появу нових перспективних груп країн, таких як нові індустріальні держави, окремі країни перехідної економіки;
- динамізм економічного розвитку, якому притаманні в цілому постійні темпи економічного зростання;
- посилення інтеграційних процесів між країнами світу;
- посилення диференціації економічного розвитку серед країн, що розвиваються;
- ринкова уніфікація економічного розвитку більшості країн світу.

Поряд з особливостями розвитку МЄВ треба виділити і певні структурні зміни, що мають місце у процесі її функціонування за умов посилення, інтенсифікації міжнародних економічних зв'язків країн світу. До таких змін насамперед можна віднести:

- збільшення обсягу виробництва продукції у матеріальній сфері;
- зниження частки сільськогосподарського виробництва в цілому в межах міжнародної економіки;
- високі темпи розвитку сфери послуг і збільшення числа зайнятих в ній;
- швидкий науково-технічний прогрес транспортної та інформаційно-комунікаційної систем;
- зниження частки традиційних зовнішньоторговельних угод порівняно із зовнішньоторговельними операціями, які обслуговують виробництво;
- зміна аграрно-сировинної спрямованості країн, що розвиваються;
- скорочення у світовому товарообороті частки сировинних товарів, збільшення частки машин та устаткування.

Методи пізнання міжнародних явищ і процесів, наукових досліджень міжнародних економічних відносин в основному такі ж, як і методи інших економічних наук, але мають певну специфіку.

Метод наукових абстракцій, як і її інших наук, використовується для усунення другорядного з метою пізнання основного. Особливість полягає в тому, що інколи необхідно абстрагуватись від конкретних національних економічних процесів, щоб пізнати дію міжнародних економічних законів.

Міжнародні економічні явища і процеси мають досить добре виражений системний характер, а тому широко використовується метод аналізу та синтезу, за яким аналізуються окремі елементи цілісної системи, а зроблені узагальнення по кожному елементу об'єднуються (синтезуються) в одне ціле системне узагальнення.

Оскільки міжнародні економічні відносини здійснюються на різних рівнях, то в дослідженнях користуються методом макро- та мікроаналізу. Це означає, що пошуки проводяться, з одного боку, на рівні зовнішньоекономічної діяльності підприємств, а, з іншого боку, на рівні міждержавних і наддержавних економічних стосунків. Відповідно при цьому використовуються такі інструменти макро- та мікроаналізу, як порівняння показників економічного зростання, з'ясування стану макроекономічної рівноваги, визначення циклічності міжнародного розвитку тощо.

За допомогою методу історичного і логічного вивчаються історичні етапи розвитку конкретних міжнародних економічних відносин, визначаються тенденції їхнього розвитку, передбачаються можливі варіанти подальшого перебігу подій.

Як і всі економічні явища, міжнародні потребують кількісного обґрунтування. Кількісні показники з'ясовуються за допомогою економіко-математичних методів, використовуються функціональні підрахунки. Крім того, визначення й порівняння кількісних показників здійснюються також за допомогою статистично-графічного методу.

Оскільки експеримент не може широко застосовуватись в економічних дослідженнях, особливо у сфері міжнародної економіки, то неабияку роль грає використання такого методу наукових досліджень, як моделювання, яке набрало ваги з часу широкої реалізації комп'ютерного потенціалу. Моделювання базується на використанні попередніх методів і є важливим для прогнозування розвитку того чи іншого міжнародного явища.

Варто зазначити, що дослідження міжнародних економічних відносин не дадуть достатньо достовірних результатів, якщо не враховувати взаємопов'язаність, взаємозалежність, діалектичну єдність міжнародних явищ і процесів між собою, а також з національно-господарськими явищами і процесами.